

DOI: 10.46352/23036974.2025.187

UDK / UDC: 347.235(497.5 Dubrovnik)"14/16"

929.7HRV

Izvorni naučni rad / Original scientific paper

Primljen / Received: 15. 9. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 20. 11. 2025.

ALMIR PECO*

Nekretnine bosanskih velikaša u Dubrovniku: neke dileme oko kuće i zemljišnih posjeda Hrvatinića*

Apstrakt

U radu se analiziraju pojedini aspekti upravljanja i korištenja nekretnina koje su u Dubrovniku držali vlastela Hrvatinići, uz kritičko preispitivanje ranijih historiografskih tumačenja. Posebna pažnja posvećena je vezi između kneza Tvrtka Borovinića i kuće koju je stekao herceg Hrvoje Vukčić Hrvatinić. Predstavljeni su i novi pokazatelji koji omogućavaju praćenje vrijednosti zakupnine spomenute kuće sve do početka 17. stoljeća. Kroz praćenje isplata zakupnine ukazuje se na određene nepravilnosti i nejednakosti u njihovim vrijednostima, što može poslužiti kao indikator eventualnih promjena u ekonomskom statusu predmetne nekretnine. Pored toga, utvrđuju se vrijednosti zakupnine zemljišnih posjeda koje su Hrvatinići imali u Primorju, uz ispravku ranije interpretacije koja je posjed Balše Hercegovića povezivala s pogrešnim lokalitetom.

Ključne riječi: Hrvoje Vukčić, Hrvatinići, Tvrtko Borovinić, kuća i zemljišni posjedi u Dubrovniku, zakup

Abstract

This paper examines the management and utilization of properties owned by the Hrvatinić noble family in Ragusa, offering a critical reassessment of previous historiographical interpretations. Particular emphasis is placed on the relationship between the nobleman Tvrtko Borovinić and the house acquired by Hrvoje Vukčić Hrvatinić. With additional historical sources, the rental value of the aforementioned house can be traced up to the early seventeenth century. By following the rent payments, certain irregularities and disparities in their amounts are revealed, which may serve as indicators of potential changes in the

* Almir Peco, Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet, Franje Račkog 1, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina, email adresa: almir.peco@ff.unsa.ba.

** Rad je nastao u okviru realizacije projekta "Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne: Ispisi građe iz serije *Procurae notariae* Državnog arhiva u Dubrovniku" koji je finansiralo Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.

economic status of the property in question. The analysis also includes an evaluation of the rental value of the Hrvatinić estates in Primorje, as well as a rectification of an earlier misinterpretation concerning the location of Balša Hercegović's estate.

Keywords: Hrvoje Vukčić, Tvrtko Borovinić, Hrvatinići, house and land estates in Ragusa, rental

Uloga bosanskog plemstva u ekonomskim tokovima srednjovjekovnog Dubrovnika tema je koja redovno nudi prostor za nova istraživanja i reinterpretacije. Bosanske velmože stjecale su vlasnička i posjedovna prava nad nepokretnom imovinom izvan granica svoje zemlje, pa i na dubrovačkom području. Ovaj fenomen dodatno osvjetljava širinu njihovih ekonomskih aktivnosti, koje su nerijetko nadilazile okvire tradicionalnog vlastelinskog djelovanja. Uglavnom se radilo o zemljišnim posjedima i stambenim kompleksima, kućama i palačama, koji su, zbog svoje tržišne vrijednosti, predstavljali izuzetno isplative ekonomske resurse. Stjecanje takvih nekretnina najčešće je bilo rezultat razvijenih ekonomskih veza, kao i pažljivo promišljenih poslovnih i političkih interesa. Osim praktične svrhe, njihovo posjedovanje bilo je izraz prestiža, simbol vlasteoskog statusa i potvrda izgrađene političke i ekonomske moći. Tako je prisustvo bosanskih velmoža u urbanim sredinama van Bosne činilo ovu moć vidljivom i prepoznatljivom u širim, međunarodnim okvirima. Prema dostupnim podacima, bosanski velikaši posjedovali su stambene objekte u Dubrovniku, Zadru, Kotoru, Splitu i Veneciji. Najveći broj nekretnina, međutim, bio je koncentrisan u Dubrovniku, gdje su kuće posjedovali istaknuti pripadnici bosanskog plemstva: Sankovići, Hrvatinići, Kosače, Pavlovići i Vlatkovići.¹

Tvrtko Borovinić i kuća Hrvatinića: vlasnik, nasljednik ili korisnik?

Historiografske interpretacije podložne su promjenama i revizijama u svjetlu novih saznanja i metodoloških pristupa, a jedan od važnijih izazova historiografskog istraživanja jeste prepoznavanje i ispravljanje ranijih interpretativnih propusta. Bez jasnog osvrtnja na prethodna drugačija tumačenja postoji opasnost da nepotpuni zaključci i dalje budu referentna tačka u budućim istraživanjima, čime se perpetuira iskrivljena slika prošlosti. Pogrešne interpretacije mogu opstati u akademskom diskursu dugo vremena, a ako se njihova netačnost ne naglasi dovoljno eksplicitno, postoji realna mogućnost da u nekom kasnijem kontekstu

¹ Стојановић (ur.) 1929, 607–612; Мијушковић 1961, 36; Kurtović 2009, 357–365; Zilić 2021, 322–339.

ponovno postanu relevantne. To se naročito odnosi na slučajeve u kojima nova i preciznija tumačenja prešutno zamjenjuju ranije pogrešne tvrdnje, bez direktne kritičke intervencije. Takav pristup može stvoriti iskrivljeni historiografski kontinuitet unutar kojeg će budući istraživači, svjesno ili ne, kreirati prostor za reaktualiziranje ranijih pogrešnih zaključaka.

Jedan od primjera na kojima se može ilustrirati navedena problematika odnosi se na kuću koju su vlastela Hrvatinići, preko svoga najistaknutijeg predstavnika Hrvoja Vukčića, stekli u Dubrovniku na samom kraju 14. stoljeća.² Nakon smrti hercega i njegove supruge Jelene, kuću su naslijedile kćerke Balše Hercegovića, Doroteja i Katarina. U praksi su po običaju, stečene kuće kao i druge nepokretnosti bile predmet izdavanja pod zakup, a vlasnici su ostvarivali redovan prihod u novcu po tom osnovu. Sa spomenutim Hvojevim unukama prihodi od zakupa bili su podijeljeni, te je svaka od njih zasebno ugovarala zakupne aranžmane. Brigu o pravima na polovinu prihoda od zakupa koji su pripadali Katarini u najvećoj mjeri preuzeo je njen suprug, Tvrtko Borovinić. Umiješanost oko podizanja zakupnine od polovine koja je pripadala njegovoj supruzi, a potom i privremeno upravljanje prihodima druge polovine na koju je pravo imala prava njena sestra Doroteja, bili su uzrokom određenih interpretativnih nejasnoća u historiografskoj literaturi, koje su potaknule preispitivanje i ostavile prostor za postavljanje pitanja da li je i sam Tvrtko Borovinić posjedovao kuću u Dubrovniku.

Uvidom u sadržaj izvorne građe zaista se može dovesti u pitanje status kuće koju je Tvrtko Borovinić u pojedinim dokumentima nazivao, a, shodno tome, i smatrao svojom. Otuda se javlja pomisao da je Tvrtko možda i posjedovao vlastitu kuću u Dubrovniku. Osim toga, nejasno je da li se ta kuća, ukoliko je i postojala, može poistovjetiti sa poznatom nekretninom koju je herceg Hrvoje ostavio svojim nasljednicima ili se pak radilo o drugoj, zasebnoj stambenoj jedinici. U nastavku rada razmotrićemo koliko takvo promišljanje ima uporišta u dostupnoj izvornoj građi.

Osnovne informacije o bosanskom vlastelinu Tvrtku Boroviniću uglavnom su poznate. Pripadao je vlastelinskoj porodici Borovinića, čiji se baštinski posjedi još uvijek ne mogu pouzdano locirati. Starija historiografija zastupala je mišljenje da su se nalazili u istočnoj Bosni, u okolini Foče, dok su ih noviji radovi

² Kuću je Hrvoje stekao kao nagradu za uspješnu prodaju Slanskog Primorja, teritorije koju je bosanski kralj prodao Dubrovčanima 1399. godine. Стојановић (ur.) 1929, 446–447. Detaljno o kući Hrvatinića u Dubrovniku u: Рудић 2008, 353–369.

smještali na područje Visokog. Spomenute teorije nemaju uvjerljive postavke pa ovo pitanje, do pojave nekih novih izvornih podataka (ili promišljanja), ostaje otvoreno i nedovoljno razjašnjeno.³ Tvrtko Borovinić bio je ujedno i najistaknutiji predstavnik ove porodice, zahvaljujući uspješnoj karijeri koju je izgradio u službi bosanskih vladara: kralja Stjepana Ostoje, Stjepana Ostojića, a posebno kralja Tvrtka II. Svoju društvenu poziciju dodatno je potvrdio i učvrstio povezivanjem s kućom Hrvatinića, kroz brak s Katarinom, unukom Hrvoja Vukčića Hrvatinića.⁴ Ponajviše zbog činjenice da je bio Katarinin suprug, Tvrtka susrećemo kao glavnog aktera u poslovima oko potraživanja i naplaćivanja prihoda od zakupnine polovine za kuću i posjede koje su Hrvatinići imali u Dubrovniku, a na koje je pravo polagala Doroteja. Koliko nam je poznato, vlastela Borovinići, odnosno njihov najistaknutiji predstavnik knez Tvrtko, nisu stekli neku nekretninu ili kuću u Dubrovniku poput drugih istaknutih plemićkih porodica. No, ostavlja li izvorna građa prostor za drugačije tumačenje?

Još je Ćiro Truhelka, predstavljajući Milicu, kćerku i nasljednicu kneza Tvrtka Borovinića, istakao kako se njeno pojavljivanje u historijskim izvorima u vezi s potraživanjem očevine u Dubrovniku odnosi na kuću i zemljišta "što ih je Tvrtko Borovinić dobio kao dubrovački plemić kod diobe Konavalja u takozvanim „Novim zemljama“⁵. Na sličnom stajalištu je i Pejo Ćošković, koji također Miličina nasljedna potraživanja dovodio u vezu s kućom i zemljištima koja je Tvrtko, kao "počasni dubrovački plemić dobio od Dubrovčana prilikom diobe Konavala". U nastavku teksta Ćošković jasno razdvaja ovu imovinu od one koju je herceg Hrvoje posjedovao u Dubrovniku.⁶ Ćošković svoju tvrdnju temelji upravo na pisanju Truhelke iz čijeg je iskaza izbacio i prepoznao kao pogrešnu tvrdnju da su Konavli dio "Novih Zemalja". Međutim, nije poznato da postoji ikakva izvorna dokumentacija prema kojoj je Tvrtko Borovinić za poslove oko prodaje Konavala kao nagradu dobio kuću u Dubrovniku.⁷ Srđan Rudić, koji je najviše istraživao

³ O tome detaljnije u: Ćošković 1996, 61–63. Ур. Рудић 2021, 186–187.

⁴ Стојановић (ur.) 1929, 510–511. О могућем хронолошком оквиру када је брак био склопљен види: Ćošković 1996, 67–68.

⁵ Truhelka 1911, 444–445.

⁶ Ćošković 1996, 78–79. На ранијем мјесту у тексту Ćoškovićу је познато потраживање дохотка од "кућа и земаља" Hrvoja Vukčićа на које је Tvrtko Borovinić полагао право посредством своје супруге Katarine. Ćošković 1996, 71–73.

⁷ Око послова купопродаје Konavoske župe, која је pripadala Kosačama i Pavlovićima, zapaženu ulogu imali su njihovi zastupnici Pribislav Pohvalić i Brailo Tezalović koje su Dubrovčani nagradili posebnom privilegijom koja je podrazumijevala dozvolu da ulože do 500 dukata novca na dobit po kamatnoj stopi od 5%. Стојановић (ur.) 1929, 535, 552–553; Živković 1980, 308–311; Kurtović 2010, 72–78.

vlastelu Boroviniće, u svom prvom radu posvećenom ovoj porodici skrenuo je pažnju na ranija mišljenja Truhelke i Čoškovića, označivši ih kao nejasna, ne upuštajući se u dalje elaboriranje niti eventualno opovrgavanje ovih postavki.⁸ Za razliku od kasnijih Rudićevih radova, na tom mjestu nije jasno povezivanje navodne kuće Borovinića po liniji Hrvojevog nasljedstva. Iako navodi da je Tvrtku Boroviniću pripadao dohodak od nekadašnjih posjeda hercega Hrvoja u Dubrovniku, ostaje dilema da li se pod tim posjedima podrazumijeva i kuća. Na odnosnom mjestu istaknut je zemljišni posjed u Slanom kao naslijeđe Tvrtkove žene, kao i posjed u Visokom, za koji isti autor smatra da ga je Tvrtko sam stekao. Kuću spominje u kontekstu Tvrtkovog sina, Ivana Borovinića, ali ni u tom slučaju nije najjasnije istaknuto njeno porijeklo.⁹ U kasnijim radovima i pristupima istoj problematici, Rudić nedvosmisleno ističe da je kuća Tvrtka Borovinića i njegovih nasljednika poticala iz ženidbe s Katarinom, unukom i nasljednicom Hrvoja Vukčića Hrvatinića.¹⁰

Time je dilema o porijeklu i statusu kuće Tvrtka Borovinića razriješena, ali je linija zaokruživanja cjelokupne problematike ostala isprekidana. Bez osvrta na ranija tumačenja, koja su imovinu Tvrtka Borovinića u Dubrovniku, uključujući i kuću, posmatrala kao ličnu stečevinu ovog bosanskog vlastelina, ostavljen je (nenamjerno) prostor za eventualne nejasnoće i mogućnost ponovnog oživljavanja iskrivljenih postavki. U nastavku ćemo pokušati govoriti jezikom izvorne građe, nastojeći prepoznati one segmente koji mogu djelovati zbunjujuće i koji bi, ukoliko se tumače doslovno i bez uvida u širi kontekst, mogli navesti istraživače na zaključak da je Tvrtko Borovinić zaista imao vlastitu kuću u Dubrovniku.

Najranije veze Tvrtka Borovinića s kućom u Dubrovniku, prema sačuvanoj izvornoj građi, javljaju se uporedo s potraživanjima njegove supruge Katarine u vezi sa imovinom koja joj je po nasljednoj liniji pripadala. Prve informacije otkrivaju, istina posredno, ali aktivno angažiranje njenog supruga oko ove kuće, budući da je upravo Tvrtkov izaslanik bio poslan u Dubrovnik da zastupa Katarinina prava.¹¹ Ona su se odnosila na polovinu kuće i zemlje koje je stekao njen

⁸ Рудић 2003, 271. napomena 54. Pri tome treba reći da Čošković ne spominje "Nove zemlje" nego se zadržava na konstataciji da je predmetna imovina bila stečena diobom Konavala vjerovatno misleći na nagradu za angažman Tvrtka Borovinića oko tog posla.

⁹ Рудић 2003, 268, 271.

¹⁰ Рудић 2008, 364–368; Рудић 2014, 68.

¹¹ "Prima pars est de consignando domum quondam Cheruoy et possessiones et prouentus ipsarum domus et possessionum, videlicet: medietatem ipsius domus et possessionum et prouentum ipsarum Farchas, nuncio domine Dorotae filie quondam Balse, filii ducis Cheruoy, et aliam medietatem [prazan

djed Hrvoje, ali i na polovinu zemljišnog posjeda kojeg je po istoj osnovi stekao njen otac Balša.¹² Historiografska literatura slaže se da je Tvrtkova bračna veza sa Katarinom bila polazište njegovog stjecanja dohotka od imovine Hrvatinića u Dubrovniku.¹³ Ipak, treba biti pažljiv u pogledu korištenih formulacija i kvalifikacija koje se u vezi s tim navode. Tvrtko Borovinić nije bio "baštinik dohotka od Slanskog Primorja", kako navodi Čošković, niti je došao u "posed kuće u Dubrovniku i poseda u Slanom", kako ističe Rudić.¹⁴ Formalnopravno, stvarni baštinik prihoda bila je njegova supruga Katarina, a još važnije jeste da se ne radi o cjelokupnom dohotku, jer nije riječ o nasljedstvu cijele kuće i zemljišnih posjeda. Katarina je baštinska prava dijelila sa sestrom Dorotejom, te je zbog toga ispravnije govoriti o pravima na polovinu kuće i posjeda kao i pripadajućih dohodaka koji su proizilazili iz njihovog iznajmljivanja.

Daljnje informacije o podizanju prihoda od zakupa također pokazuju da se Tvrtko Borovinić brinuo o nasljedstvu svoje supruge u Dubrovniku. Početkom 1425. godine, izaslanik Ivan Radojević je po njegovom nalogu otputovao u Dubrovnik gdje je uredno zaprimio 25 perpera na ime zakupnine od kuće i posjeda.¹⁵ Iz sačuvanih izvještaja vidi se da je 1426. i 1427. godine Tvrtko pratio

---

prostor], nuncio Tuertichi Borouinich, mariti domine Catharine, alterius filie dicti condam Balse et pro ipsa domina Catharina recipienti pro non diuisis, et de faciendo tres qui forment responsiones futuras domino nostro regi Sigismundo et comiti Blagay et aliis qui scripserunt pro dictis dominabus" (26.02. 1423), DAD, Cons. Rog., III, 144.

¹² U ranijim pristopima pod kategorijom nasljeđene imovine pored kuće i zemljišta spominju i neki mlin što nije potkrijepljeno izvornim pokazateljima. Moguće je da se Hrvojevom ili Balšinom posjedu i nalazio neki mlin ali se on zajedno sa ostalim stavkama podrazumijeva kao integralni dio posjeda i njegovo navođenje osim ako se ne radi o nekom zasebnom mlinu koji je bio negdje drugo je suvišno. Vrlo vjerovatno se ovdje radi o pogrešci nastaloj na osnovu korištenja regista dokumenta kojeg je u svojoj zbirci objavio Lj. Stojanović. Uvid u njegov sadržaj ne otkriva navođenje bilo kakvog mlina. Стојановић (ur.) 1929, 510–511. Up. Čošović 1996, 68.

¹³ Čošković navodi da je Tvrtko "zahvaljujući isključivo ženidbenoj vezi s Hrvojevom unukom, postao baštinik dohotka od Slanskog Primorja". Čošković 1996, 69.

¹⁴ Up. Čošković 1996, 69; Рудић 2014, 68.

¹⁵ "Captum fuit quod Iuan Radoeuch, nuncius domini Tuertchi Borouinich, accipere possit a ser Michaele Sy. de Restis medietatem affictus domus condam ducis Cheruoy et introitus Terrarum Nouarum ipsius condam ducis, pertinentes et spectantes domine Catharine, uxori ipsius domini Tuertchi et filie Balse filii dicti condam ducis Keruoy. Ipsi nuntio dante plegaria ydoneam de portando dictam medietatem affictus domus predictae que medietas sunt yperperi XXV dicto domino Tuertcho et domine Catharine predictae. Et hoc propter suspicionem littere ipsius domini Tuertichi ad nos transmise aperte et disbolate. Et quod Iuan Radoeuch predictus teneatur scribi faceris Ragusii litteram a dicto domino Tuertcho qualiter ipse dominus Tuertchus reciperant et domina Katarina denarios predictos. Quos yperperis XXV dictus Iuan confessus est habuisse et recepisse a dicto ser Michaele Sy. de Restis. Renuntiando" (21.02. 1425), DAD, Cons. Minus, III, 202. Sa strane dokumenta: "Pro domino Tuertcho Borouinich et domina Catharina sua uxore. Die XXII februarii 1425. Pro quo Iuan Radoeuch pro attendendis

naplatu pripadajućih prihoda.¹⁶ Za iduću 1428. godinu uočava se određena promjena u vezi sa isplatom zakupnine. Ona se očituje u tome da Tvrtko Borovinić preuzima brigu o naplati potraživanja i druge polovine kuće i posjeda koji su po nasljedstvu pripadali Katarininoj sestri Doroteji. U aprilu iste godine, Doroteja je poslala zastupnika u Dubrovnik koji je u njeno ime prenio prava na prihode od nasljedstva knezu Tvrtku Boroviniću, kaštelanu grada Visokog, za naredni četvorogodišnji period.¹⁷ Bez drugih izvornih detalja koji o tome govore, izvjesno je među baštinicama Hrvojeve imovine postignut neki dogovor ili sporazum o čijim motivima možemo samo nagađati. Već u novembru Tvrtko obavještava Dubrovčane da su sve obaveze u vezi s prihodima izmirene i da je od strane zakupca Mihoča Rastića uredno isplaćen.¹⁸ O istom poslu sačuvana je potvrda o izmirenju računa i za 1429. godinu.¹⁹ Sadržaji ovih dokumenata ne otkrivaju

---

omnibus in parte hic introscripta contentis. Dobrassin Vesselcouich gener Castrati extitit plegius et principalis solutor in solidum et ad melius tenendum". Ispod dokumenta: "Die 27 aprilis 1425. Quia dominus Tuertchus Borouinich et domina Catharina hic introscripti confessi sunt habuisse et recepissee yperperos viginti quinque quos eis detulit luan Radoeuich supradictus ut per litteram in sclauo scriptam per eos patet que littera data fuit ser Marino My. de Restis pro ipsorum cautela. Ideo per dominum Rectorem ser Nicolam Marini de Gozis et Minoris consilium preceptum fuit michi Baptiste cancellario infrascripto ut fideuissionem per ipsum luan datam ut supra cassum deberem, et sic fuit cassa".

¹⁶"Captum fuit de accipiendo in nostrum comune medietatem affictus domus et terrenorum que fuit ducis Keruoe, que medietas spectat ad dominam Doroteam filiam Balse fili eiusdem ducis Keruoe et deponendo illam in camera. Et pro alia medietate que spectat ad dominam Caterinam alteram filiam Base [?] et uxori Tuertchi Borouinich. Captum fuit de registrando cartam finis et confessionis facte de illa ser Michaeli Si. de Restis per dictum Tuertchum" (15.06. 1426), DAD, Cons. Minus, IV, 16v. "Captum fuit de acceptando a ser Michaelis de Restis et ponendo in camera in depostio medietatem affictus domus et terrenorum que fuerunt ducis Cheruoie, que medietas acceptanta et accipienta u supra spectat ad dominam Doroteam, filiam Blase [?] filii condam dicti ducis Cheruoie. Et quod acceptari et registrari debeat litera Tuertchi Borouinich scripta nostro domino pro alia medietate spectante domine Catarine eius consorti filie olim domini Blase secundum quod alias factum fuit" (13.05. 1427), DAD, Cons. Minus, IV, 88v. Potvrda o izmirenju svih obaveza za 1427. godinu u: Kurtovć, Peco (ur.) 2021, 174–175.

¹⁷"Captum fuit de habendo Gregorium Dragoseuich de Sana pro vero nuntio domine Dorathee, filie Balse olim filii magnifici ducis Cheruoie, ad recipiendum, exigendum introitus et reditus et affictus domorum et possessiones dicti olim domini ducis Cheruoie pro dimidia spectante dicte domine Dorathee prout patent Minori consilio per literas sclauas pro parte dicte domine Dorathee et etiam per literas patentens latinas testimoniales factas per capitulum ecclesie Zagrabiensis datis in domenica letare 1428. Et similiter quod dicti introitus et affictus pro parte dicte domine Dorathee solui debeant comiti Turtichom Borouinich, castellano castri Visochi, pro annis quatuor proxime futuros ut in dictis literis apare et expresse continebatur" (16.04. 1428), DAD, Cons. Minus, IV, 154. Potvrdu o postojanju ovog dogovora nalazimo i u kasnijem Dorotejinom pismu koje se izgledno može datirati prije maja mjeseca 1433. godine. Стојановић (ur.) 1934, 33.

¹⁸"[...] ѡъ кѡка и ѡъ земаль цю насъ стон дохѡдакъ [...]" (20.11. 1428), Стојановић (ur.) 1934, 8; Рудић 2014, 60.

¹⁹"[...] ѡъ всѣхъ прихѡдищъ и напаль полачь и земаль нашѣхъ [...]" (15.12. 1429), Стојановић (ur.) 1934, 8–9; Рудић 2014, 61–62.

konkretne iznose, već samo sadrže informaciju da su prihodi od kuća (palača) i zemalja "naših" naplaćeni. Zanimljivo je da se, kako je bilo uobičajeno, ne naglašava izričito da se radi o imovini koja je ostavština hercega Hrvoja. Međutim, da je ipak riječ o Hrvojevim i Balšinim posjedima, jasno je na osnovu podatka u kojem Tvrtko ističe kako je zemlje u Slanom i Visočanima dao u najam dubrovačkom građaninu Dobrašinu Tvrdaviću.²⁰ Sljedeća direktna informacija o zakupu potječe iz marta 1430. godine. Tada je, po nalogu kneza Tvrtka, njegov izaslanik Mojan iznajmio kuću "positam ante Ecclesiam sancti Blaxi" na period od godinu dana.²¹ Mjesec dana kasnije, Tvrtko je ponovno pisao Dubrovčanima u vezi s kućom. Iz sadržaja upućenog pisma naslućuje se određena pravna nejasnoća ili problem, ali bez dodatnih detalja. Odgovor Dubrovčana otkriva samo postojanje komunikacije između Tvrtka i zakupnika Mihoča Rastića prema kojoj je dogovoreno kako će prihodi od zakupa kuće za tekuću godinu biti uračunati u troškove popravke i renoviranja koje je zakupac Rastić trebao izvršiti.²²

Sadržaj prethodno analiziranih dokumenata pokazuje zanimljivu tendenciju u Tvrtkovoju korespondenciji. Znamo da je u periodu od 1428. do 1432. godine njemu, odnosno njegovim izaslanicima, isplaćivan prihod od zakupnine kako dijela koji je pripadao njegovoj supruzi Katarini, tako i druge polovine koja je pripadala njevoj sestri Doroteji. Iz Tvrtkovih iskaza mogu se steći dojmovi da je na neki način prisvojio ili barem smatrao dubrovačke nekretnine Hrvatinića svojom imovinom ("od kuća i od zemalja što nas stoji dohodak", "od prihodišta i najma palača i zemalja naših"). To donekle možemo razumijevati u kontekstu ovlaštenja koje

²⁰ "[...] иище да зна гптво ваше мати властеле крѣ землк наше на Сланомь и њ Височахъ прѣдасмо приѣтелю нашемѡ Добрашинѡ Тврѣдавикоу [...]" (15.12. 1429), Стојановић (ur.) 1934, 8-9; Рудић 2014, 61-62.

²¹ "Moian, nuntius specialis comitis Tuertchi Borouinich de Bosna ut constat et constitit Minori consilio per litteras ipsius Tuertichi hic affixas nomine ipsius Tuertichi, dedit, concessit et locavit ad afflictum usque ad unum annum proxime futurum inceptum die tercia februarii proxime preteriti qua fuit festum sancti Triphonis domum ipsius comitis Tuertchi positam ante Ecclesiam sancti Blaxi et penes domum ser Michael de Resti, ser Marino et ser Nicole fratribus et filiis ser Michaelis predicti de Resti, presentibus et conducentibus, pro afflictu uyperperorum centum, quos ipsi de Resti dare et soluere promiserunt ipsi comiti Tuertcho pro afflictu domus predictae dicte anni proxime futuri [...]" (14.03. 1430), DAD, Div. Not., XVI, 203v; Kurtović, Pećo (ur.) 2021, 203.

²² "[...] слахъ кѣ вашои мати слѣгѡ и ближикѡ нашега Мојана и ѡбо смѣ разѡмѣль що ми кѣ ваша мать ѡдѣповидѣла за посаль за кои смѣ слахъ ми захвалѡмо вашемѡ гптвѡ смѣрио и мливо како гди и приѣтелк на всакон правди кою ми ѡказѡкѣ ваша мать за тои вѣг вас чтѡкѣ крѣ ви дрѣжите правдѡ и законѣ како кѣ вамъ потѣбно зато нека кѣ вашо мати на видѣникѣ како рекѡхъ нашемѡ приѣтелю кнезѡ Михокоу Растикоу и неговѡи дѣци що ме годи стои ѡвѣ полаче прихѡтка сеган гвдица тѣми да ми направѡла полачѡ цѡно кѣ потѣбно този полачи направити [...]" Стојановић (ur.) 1934, 10.

je Borovinić dobio od Hrvojevih unuka. Takav pristup očituje se i s druge strane, u narativu Dubrovčana ("domum ipsius comitis Tuertchi"). U formulacijama ovih dokumenata upadljiv je još jedan detalj. U svojim pismima, dok nastupa kao zakupodavac cijele kuće, Tvrtko govori o "kućama" i "palačama", dakle u množini, što sugerira da je posrijedi više stambenih jedinica. Štaviše, i Doroteja u svom pismu kojem obaviještava Dubrovčane da svoje prihode ustupa Tvrtku spominje kuće, a ne kuću ("domorum et possessiones dicti olim domini ducis Cheruoye"). Da bi se otklonile moguće nejasnoće, ove formulacije vjerovatno treba razumijevati u kontekstu podjele prihoda od zakupa Hrvojeve kuće među njegovim unukama. Iz te perspektive, a s obzirom da su zakupnici sklapali ugovore o najmu zasebno s obje nasljednice, Hrvojeva kuća analogno je percipirana kroz dvije stambene jedinice, Dorotejinu i Katarininu. Time bismo mogli objasniti navođenje kuća u množini.²³ Ipak, prateći i neke druge tragove ne možemo sa apsolutnom sigurnošću tvrditi da je ova dilema potpuno razriješena.

Dva dijela – nejednak zakup

Prostor za dodatnu sumnju otvaraju druge izvorne bilješke koje svojim sadržajem upućuju na nešto drukčiju interpretativnu postavku. U ranije navedenom dokumentu iz marta 1430. godine, u kojem je Tvrtkov izaslanik Mojan iznajmio kuću vlasteli Rastića, cijena godišnjeg najma "kuće Tvrtka Borovinića" određena je na 100 perpera. Ovaj podatak pokazuje sasvim novu dimenziju u sagledavanju cjelokupne problematike. Naime, iznosi zakupa koji su nam poznati iz ranijeg vremena nikada nisu dostizali ovu vrijednost, bilo da se najam plaćao za čitavu kuću (prema Jeleni) ili na polovinu prihoda koji su pripadali Katarini i Doroteji. U oba slučaja, uključujući i zemljišne posjede koji su ponekad bili u računu zakupnine kuće, ukupna novčana vrijednost najma bila je 50 perpera. U tom kontekstu, dio prihoda koji su pripadali Katarini i Doroteji iznosio je po 25 perpera. Iz nekog razloga, vrijednost zakupa Hrvojeve kuće u Dubrovniku se 1430. godine, a možda i godinu ranije, udvostručila.²⁴ Da se pritom vjerovatno nije radilo o dvije kuće, kako bi se moglo pretpostaviti na osnovu dvostruko

²³ Ovoj logici ne odgovara iskaz Tvrtka Borovinića iz 1436. godine kada je ponovo primao samo prihod od Katarininih prava. Za razrješenice računa sa Rastićima u vremenu 1428–1432. godine kada to ne spominje, sada Tvrtko ponovo navodi da se radi o kućama (a ne kući!) hercega Hrvoja: "[...] Ѡ НАИМА КЪКЪ КЕ СЪ ВІЛЕ ГОДНА ХЕРЦЕГА ЗА ПОЛОВИНА КА НАМЪ ПРЪСТОИ [...]" (28.10. 1436), Стојановић (ur.) 1934, 10–11.

²⁴ (14.03. 1430), DAD, Div. Not., XVI, 203v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 203.

većeg iznosa, potvrdu nalazimo u sadržaju istog dokumenta u kojem se izričito navodi da je riječ o jednoj kući kneza Tvrtka Borovinića.

Naredna informacija o Hrvojevoj kući odnosi se na podizanje prihoda od zakupnine one polovine koja je pripadala Doroteji. Iz toga proizilazi da se nakon 1432. godine kirija ponovo počela naplaćivati u dva dijela. To je razumljivo imajući u vidu da su tada protekle četiri godine tokom kojih je Tvrtko Borovinić imao ovlast da podiže cjelokupni prihod. Dorotejin izaslanik je u maju iduće godine primio po 10 dukata za zakup kuće i zemljišta koji se odnose na 1433. i 1434. godinu.²⁵ Kako je zakup zemljišta u ukupnom računu obično činio oko 20% cijene, što će biti dodatno obrazloženo u daljem tekstu, moglo bi se reći da je vrijednost kirije za kuću u ovom slučaju bila 8 dukata, ili oko 24 perpera. To je u okvirima ranijih iznosa i pokazuje da vrijednost zakupnine za polovinu kuće koja je pripadala Doroteji nije promijenjena, unatoč tome što je knez Tvrtko ranije izdao cijelu kuću za 100 perpera. Ako je tada kirija zaista bila udvostručena, ostaje nejasno zašto je Dorotejin dio prihoda kasnije zadržao dotadašnju vrijednost. Iz niže priložene tabele vidljivo je da se njen godišnji prihod, koji je obično zavisio od dužine zakupničkog ugovora, kretao između 15 i 25 perpera.

Za očekivati bi bilo da je i druga polovina, koja pripada Katarini i njenim nasljednicima, bila podjednake ili barem približne vrijednosti. Međutim, raspoloživi podaci sugeriraju dugačije. Poslije 1432. godine, za života Tvrtka Borovinića sačuvane su dvije informacije iz 1436. i 1442. godine, a koji se odnose na izvršavanje isplate za zakupninu i izmirenim obavezama zakupnika, ali bez navođenja naplaćenog iznosa.²⁶ Nakon Tvrtkove smrti, koja se po svemu sudeći dogodila prije sredine 40-ih godina 15. stoljeća, prihode od zakupa kuće nastavio je

²⁵ "Steffanus, filius Hermie de Grabrorouich, nuntius et procurator done Dorathee, [...] confessus fuit realiter habuisse et recepisse a ser Marino Mi. de Resti et fratribus suis pro affectu domus dicti olim ducis Cheroioe quem tenent ipsi fratres et pro introitu possessionem eiusdem quas dixerunt Dobrassin Vesselcouich tenere, cuius nomine ipsi de Resti soluentur. Et hic pro medietate qui spectat ex dicta domo et possessione dicte done Dorathee pro completa solutione anni 1433 finiti per totum mensem martii proxime preteriti ducatos auri decem. Et pro completa solutione anni 1434 finiti per totum mensem martii proxime futurum alios ducatos decem [...]" (21.05. 1433), DAD, Div. Not., XVIII, 37v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 228.

²⁶ (28.10. 1436), Стојановић (ur.) 1934, 10–11. "Radouinus, nuntius et missus legitimis comitis Tuertchi Borouinich [...] fuisse integre solutum et satisfactum pro ser Marimum Mi. de Restis et fratres de affectu domus ipsius comitis Tuertchi, quam ipsi fratres de Restis tenent ad affectu in Ragusio. Et hoc pro anno presenti finituro per totum presentem mensem februarii. [...]" (13.02. 1442), DAD, Div. Not., XXV, 186v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 372.

ubirati njegov sin Ivan, i to u godišnjem iznosu od 50 perpera.²⁷ Slična situacija zabilježena je i kada zakup preuzima njegova sestra Milica i njeni potomci. S obzirom na to da je Dorotejin dio zakupnine istodobno bio dvostruko manji, izvorna svjedočanstva ne pružaju dovoljno elemenata za jasno tumačenje te razlike. Činjenica je da se i u 16. stoljeću zakup dvaju dijelova kuće kretao u jednako nesrazmjernim iznosima. Dokument iz 1520. godine svjedoči da je vrijednost zakupnine dijela kuće koji je pripao nasljednicima po Katarininoj liniji, a koji je bio dalje podijeljen na pola, iznosila 5 i 6 dukata godišnje po četvrtini. Istovremeno prosječan iznos zakupa druge, Dorotejine, polovine kuće bio je oko 5,5 dukata.

Teško je u postojećim okvirima objasniti evidentnu razliku u visini kirije između Dorotejinog i Katarininog dijela kuće. Sve do 1428. godine, kada je Tvrtku Boroviniću povjereno po ubiranje prihoda cjelokupne zakupnine od Hrvojeve kuće, iznosi najmnine bili su jednaki. Poslije Tvrtka Borovinića primjećujemo da se dio kuće koji je pripadao njegovoj supruzi Katarini, a koji su potom naslijedila njihova djeca, iznajmljivao za dvostruko višu cijenu od dijela koji je baštinila Doroteja i njeni potomci. Nemamo izravnih pokazatelja kojima bi utvrdili razloge takvog omjera. Možemo tek pretpostaviti da bi se, kao polazište za razmišljanje, mogla uzeti ranije spominjana aktivnost oko renoviranja kuće, koja je izmijenila stvarnu vrijednost one polovine kuće koja je pripadala Katarini. Ako su radovi na obnovi, pa čak i na proširenju objekta, bili ograničeni na taj dio, a s obzirom na to da su se obje polovine kuće promatrale kao zasebne stambene jedinice, ova kva postavka dobiva na uvjerljivosti. Manje vjerovatna, ali ne i posve isključena mogućnost jest da je posrijedi još jedna kuća koju je stekao Tvrtko Borovinić, a čiji je prihod od zakupnine u nasljedstvu njegove djece pridodan onom dijelu kuće što ga je Katarina baštinila kao Hrvojeva unuka. Ipak, dostupna izvorna obavještenja iz vremena kneza Tvrtka, koja bilježe isplate zakupnina i reguliranja obaveza zakupaca, unatoč ponedje prisutnim nedoumicama, još uvijek ne

²⁷(14.07. 1453), DAD, Div. Not., XXXVII, 96; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 567. Ivan Tvrtka Borovinića spominje se 1447. godine kada je preko izlaslanika preuzeo zakupninu koja nije podizana prethodnih šest godina. (15.03. 1447), DAD, Div. Not., XXX, 159; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 472–473. Inače, u ovom dokumentu se Tvrtko Borovinić navodi kao pokojni što znači da bi to bio tačan pokazatelj najkasnijeg vremena njegove smrti koje bi prema novim podacima trebalo tražiti između proljeća 1442. i 1447. godine. Up. Čošković 1996, 77–78; Рудић 2003, 270–271. Sadržaj jednog testamenta iz 1445. godine podrazumijeva da Tvrtko nije među živima. Njegovom sinu Ivanu je Kotoranin Ivan Lamprić ostavio 800 dukata koje je Tvrtko kod njega ostavio u depozit. (19.05. 1445), DAD, Test. Not., XIII, 216v–221. Tvrtko Borovinić umro je u prvoj polovini 1442. godine što će biti predmetom šire elaboracije na drugom mjestu.

pružaju dovoljno osnova za tvrdnju da je postojala neka druga kuća u vlasništvu Tvrtka Borovinića, osim one koju je njegova supruga naslijedila. (T. 1.).

Vrsta zakupa	Dužina zakupa	Iznos zakupnine (godišnji prosjek)	Zajmodavac	Zakupac
1/1	1418-1421 ²⁸	50 perpera	Dubrovačka općina/Jelena	Luxa de Caboga/ Michael de Resti ²⁹
1/2	1423-1428 ³⁰	24 perpera (8 dukata)	Doroteja	Michael Si. de Resti
	1423-1428 ³¹	24 perpera (8 dukata)	Katarina	
1/1	1428-1432 ³²	100 perpera	Tvrtko Borovinić	Marin et Nicola de Resti
1/2	1433-1434; 1434-1439 ³³	10 dukata	Doroteja	Marinus Mi. de Resti et fratribus

²⁸ Nakon smrti hercega Hrvoja dubrovačka vlada je za kuću i zemljišne posjede njega i njegovog sina Balše u Novim zemljama odredila upravitelje koji su spomenutu kuću u februaru 1418. godine dali u trogodišnji zakup vlastelinu Lukši Kabužiću. Budući da se kraljica Jelena protivila njegovom ostanku u kući, Lukša se do početka maja 1419. godine iselio, a zakup je preuzeo Mihajlo Rastić. (09.02. 1418), DAD, Div. Not., XII, 213; Pogrešna datacija u: Kurtović, Peco (ur.) 2021, 118. Kraljica Jelena, bivša Hrvojeva supruga i baštinica kuće u Dubrovniku, je poslije početnih nesuglasica i problema uspjela dobiti priznanje prava na kuću. Opširnije: Рудић 2008, 357–359.

²⁹ (11.07. 1419), DAD, Cons. Minus, II, 73; (23.01. 1420), DAD, Cons. Minus, II, 105v; (18.01. 1421), DAD, Cons. Minus, II, 171.

³⁰ Nešto ranije datiran je podatak o iznosu godišnjeg najma pola kuće i posjeda koji su pripadali Hrvojevoj unuci Doroteji. (13.05. 1427), DAD, Cons. Minus, IV, 88v. S. Rudić razumijeva da je u ovom slučaju ukupna godišnja zakupnina Dorotejine polovine kuće iznosila 25 perpera. On je iznose zakupa Hrvojeve kuće, dakle i Dorotejine i Katarinine polovine, uglavnom određivao zanemarujući posjed koji je nerijetko bio sastavni dio zakupa i ukupnog novčanog iznosa koji se podiže. Рудић 2008, 362–364. Međutim, u dokumentu se jasno naglašava da se u navedenom iznosu osim kuće podrazumijeva i zakup posjeda u Novim zemljama: "pro medietate affictus domus et terrenorum predictorum spectante dicte domine Derotee yperperos viginti quinque grossos". Tako bi novčani iznos zakupa pola kuće bio manji od 25 perpera, To potvrđuje i informacija u kojoj je Dorotejin poslanik 1428. godine primio na ime zakupnine polovine kuće za prethodnih 5 godina iznos od 120 perpera. (16.04. 1428), DAD, Div. Not., XV, 201v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 183.

³¹ (26.02. 1421), DAD, Div. Not., XIII, 244; (21.02. 1425), DAD, Cons. Minus, III, 202; (25.06. 1426.), DAD, Cons. Minus, IV, 16v; (13.05. 1427), DAD, Cons. Minus, IV, 88v; Рудић 2008, 364.

³² (16.04. 1428), DAD, Cons. Minus, IV, 154; Стојановић (ur.) 1934, 33; (14.03. 1430), DAD, Div. Not., XVI, 203v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 203.

³³ (21.05. 1433), DAD, Div. Not., XVIII, 37v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 228; (03.07. 1434), DAD, Div. Not., XIX, 25v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 247. Radi se o petogodišnjem zakupu polovine kuće koja je pripadala Doroteji, a koji je iznosio ukupno 50 dukata.

1/2	1439-1451 ³⁴	8,8 dukata	Doroteja	Marinus de Resti
	1442-1447 ³⁵ 1447-1455 ³⁶	50 perpera	Ivan Borovinić	Marinus Mi. de Resti et fratres; ser Benedictus de Resti
1/2	1451-1471 ³⁷	8 dukata	Doroteja	Benedictus de Resti;
	1469-1470 ³⁸	50 perpera	Milica	Michael, filius olim ser Benedicti
1/2	1471-1521 ³⁹	6,9 dukata	Ivan i Margarita	Michael, filius olim ser Benedicti de Restis
	1470-1495 ⁴⁰	40 perpera	Milica	

³⁴ Zastupnici Doroteje sklopili ugovor sa vlastelom Rastići o zakupu polovine kuće i posjeda u Novim zemljama u trajanju od 12 godina i ukupnoj vrijednosti od 105 dukata. U ovu cijenu je osim dvanaestogodišnjeg zakupa kuće i posjeda uključen i dug za prethodnih 8 godina koji se odnosi na neisplaćeni dio zakupa polovine posjeda u Primorju: "[...] Quia dictus ser Marinus de Restis conductor, suo et dicto nomine, teneatur et debeat dare et soluere ipsis procuratorio dicto nomine recipere tam pro affittu et affittu nomine dicte medietatis domus et terrarum predictarum quam pro eo quod ipsa domina Derothea habere et exigere debet pro sua medietate a Dobrassino Veselchouich pro annis et terminis octo preteritis et non solutis terrarum jamentium ad Terras Nouas, quas idem Dobrassinus tenet ad affittum vel aliter. Et hoc pro dicto toto tempore et spatio XII annorum presentis locationis in totum ducatos auri centum quinque [...]" (25.04. 1439), DAD, Div. Not., XXIII, 43v-44; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 344-345.

³⁵ U prvoj polovini marta mjeseca 1447. godine, zakupninu od kuće (iznos se ne navodi) podigao je izaslanik kneza Ivana, sina Tvrčka Borovinića. (11.03. 1447), DAD, Proc. Not., II, 32; Динић 1935, 167; (11.03. 1447), DAD, Cons. Minus, 11, 81v; (15.03. 1447), DAD, Div. Not., XXX, 159; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 472-473. Navedeni ćirilski dokument kojeg je objavio M. Dinić smatrao se za jedini poznati spomen sina Tvrčka Borovinića u izvorima. Ур. Рудић 2008, 365. S. Rudić je u međuvremenu proširio saznanja o Ivanu Boroviniću sa dodatnom dokumentacijom. Рудић 2021, 183. Na ovom mjestu postojeće spoznaje dopunjavamo novim materijalom uključujući i njegovo prvo spominjanje u izvornoj građi. (18.06. 1444), Div. Not., XXVIII, 12v-13; (19.05. 1445), DAD, Test. Not., XIII, 216v-221; (28.04. 1446.), DAD, Div. Canc., LIX, 222. Ivan Borovinić se spominje i u drugim, gore priloženim, dokumentima iz 1447. godine. Štaviše, po istom poslu u vezi podizanja zakupa od kuće, Ivana pratimo 1453. i 1455. godine. (14.07. 1453), DAD, Div. Not., XXXVII, 96; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 56; (24.03. 1455), DAD, Div. Canc., LXV, 12; Kurtović 2019, 1250.

³⁶ (14.07. 1453), DAD, Div. Not., XXXVII, 96; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 567; (24.03. 1455), DAD, Div. Canc., LXV, 12; Kurtović 2019, 1250.

³⁷ (12.05. 1451), DAD, Div. Not., XXXVI, 34v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 547-548. U Dorotejino ime sklopljen je dvadesetogodišnji zakupnički ugovor za polovinu posjeda i kuće na iznos od 160 dukata.

³⁸ (07.02. 1469), DAD, Cons. Rog., XX, 122; (07.05. 1470), DAD, Cons. Rog., XX, 267.

³⁹ Hrvojeva unučad, Dorotejina djeca, Ivan i Margarita, dali su Rastićima polovinu kuće i posjeda na 50 godina u ukupnoj vrijednosti od 347 dukata i 33 groša. (07.07. 1470), DAD, Div. Not., LIV, 135v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 778-780; (07.07. 1470), DAD, Proc. Not., IV, 229.

⁴⁰ U oktobru 1472. godine Milici je isplaćeno 20 dukata na ime ranije zakupnine. Može se pretpostaviti da se najvjerojatnije radi o isplata za vrijeme od 1470. do 1472. godine. Istovremeno je za iduću godinu

1/2	1521-1574 ⁴¹	6,9 dukata	Kristofor Šubić	Orsatus, Andreas et Michael, fratres de Resti
1/4	1516-1586 ⁴²	6 dukata	Petar Pavlović	
1/4	1520-1612 ⁴³	5 dukata	Pavle Šimraković	

Tabela 1. Zakup kuće Hrvatinića u Dubrovniku

Zemljišni posjedi u Slanom i Visočanima

Bosanske velmože često su davali u zakup zemljišne posjede koje su, u okviru različitih poslovnih aranžmana, stjecali u inostranstvu, ponajprije na području Dubrovačke Republike. Najugledniji među njima, za iskazani angažman u korist Dubrovčana, dolazili su do posjeda na teritorijama koje su Dubrovčani prethodno otkupili, Slanskom Primorju i Konavlima. Zakup se u pravilu podmirivao u novcu, iako su u pojedinim slučajevima zakupnine bivale isplaćivane i u naturi. Kao zakupci ovih nepokretnosti javljali su se pripadnici dubrovačkog plemstva, ali i građanstva, koji su nerijetko iste posjede ustupali dalje u podzakup, prilagođavajući njihovu eksploataciju vlastitim interesima. Osim izraženog ekonomskog aspekta, ugovori o zakupu sa dubrovačkog vlastelom bosanskim su velmožama pružali i priliku za pribavljanje luksuznih dobara i dragocjene robe.

Osim kuće u Dubrovniku, Hrvatinići su prilikom državne prodaje Slanskog Primorja 1399. godine stekli i zemljišne posjede na ovoj teritoriji.⁴⁴ Tako je vojvoda Hrvoje dobio zemljišni dio u Slanom (14. decena), dok je njegov sin Balša stekao posjed u Visočanima (7. decena).⁴⁵ Slano i Visočani nalaze se u Primorju

---

plaćeno 40 perpera. Ovaj iznos spominje se i u kasnijim dokumentima iste vrste s tim što se nigdje ne govori o plaćanju koje uključuje i dijelove zemlje u Primorju. Vjerovanto je zbog toga i cijena jednogodišnjeg najma bila 40 perpera. (19.10. 1472), DAD, Div. Not., LVI, 118; (06.11. 1474), DAD, Div. Not., LVIII, 134; (27.11. 1475), DAD, Div. Not., LIX, 163v; (06.08. 1476), DAD, Div. Not., LX, 99; (19.01. 1478), DAD, Div. Not., LXIII, 10v; (15.04. 1479), DAD, Div. Not., LXIII, 191; (14.11. 1480), DAD, Div. Not., LXV, 50; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 789–790, 798, 806, 809, 822, 826, 842. Milica je sigurno ubirala zakupninu i 1495. godine. Krajem decembra spomenuta je u kontekstu sporazuma sa zakupnikom koji je izvršio određene popravke na kući pri čemu je određeno da se cijena radova (32 perpera i 8 groša) odbije od zakupnine. (23.12. 1495), DAD, Div. Not., LXXV, 166; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 976.

⁴¹ (30.05. 1524), DAD, Div. Not., XCVIII, 51v-52v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 1173–1175.

⁴² (26.11. 1516), DAD, Div. Not., XCIII, 82; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 1134–1135.

⁴³ (19.06. 1520), DAD, Div. Not., XCV, 109v-110.

⁴⁴ Lučić 1968, 125, 132–133.

⁴⁵ Balši je posjed u Visočanima dodjeljen naknadno, 1402. godine. Prilikom podjele zemlje 1399. godine Balša nije ulazio u kombinacije kao dubrovački vlastelin, a to je bila jaka argumentacija vojvodi Hrvoju

i predstavljali su zasebne decene (desetine), katastarske jedinice koje su Dubrovčani formirali nakon zaposjedanja ovog područja.⁴⁶ Hrvatinići su navedene zemljišne posjede, po istom modelu kao i kuću, redovito davali u zakup, što se na osnovu izvornih pokazatelja može pratiti do druge polovine 16. stoljeća. Nerijetko je isplata zakupnine posjeda išla zajedno sa kućom u Dubrovniku. Otuda je u sačuvanoj izvornoj građi malo dostupnih pokazatelja u vezi sa zemljišnim posjedima i njihovim dijelovima koje su naslijedili potomci hercega Hrvoja.⁴⁷

U početku se o ovim posjedima, prema nalogima vlasnika, brinuo vlastelin Rafael Gučetić.⁴⁸ Najam za 1421. i 1422. godinu Hrvojevim nasljednicama isplaćen je retroaktivno 1425. godine.⁴⁹ Što se tiče vrijednosti i iznosa, 1422. godine

---

da traži posjed za svog sina što je dubrovačka vlada i odobrila. Budući da je podjela do tada bila izvršena napravljen je izuzetak pa je općina otkupila zemljište od prethodnog vlasnika u Visočanima i isto dodijelila Balši. "In Minori consilio [...] de emendo a ser Nicholao de Thudixio unam partem et quartam unam alterius partis positam in decenio Vessozani terrarum Slani et Reparie cuius decenii fuit capud ser Unucii de Matessa cum denariis nostri comunis currentibus yperperis ducentis quinqueginta. Et hoc pro dando et consignando partem Balse filio Chervoye ut sibi promissum fuit" DAD, Ref., XXXII, 7v; Lučić 132–133. Ranije se u literaturi provlačila ideja o Visočanima kao posjedu u Visokom, a to je onda korišteno za dodatno argumentiranje pozicije baštinskih posjeda Borovinića oko Visokog. Ur. Рудић 2003, 268; Рудић 2014, 62, 68–69.

⁴⁶ O diobi Primorja i uspostavljanju dubrovačke vlasti: Lučić 1968, 126–131. Vidi kartu u: Kapetanić 2024, 198–199.

⁴⁷ O načinima i problemima ostvarivanja nasljednih prava i njihovom praćenju kroz zakupninu kuće u Dubrovniku detaljno u: Рудић 2008, 353–369.

⁴⁸ (08.12. 1406), DAD, Div. Canc., XXXVI, 127v; Kurtović (ur.) 2019, 552; (19.10. 1407), DAD, Div. Canc., XXXVI, 242v; Kurtović (ur.) 2019, 565.

⁴⁹ "Captum fuit de soluendo de denariis nostri comunis nuntio Tuertichi Borouinich afflictum duorum annorum Terrarum Nouarum scilicet 1421. [!] et 1422. [!] videlicet, medietatem afflictus ipsorum duorum annorum ipsarum terrarum spectantem filie ducis Ceruoy [!] uxori domini Tuertchi, pro quibus duobus annis non repperitur solutione fuisse dicte filieducis Ceruoye [!] siue Tuertcho. Et quod comuni querere debeat jus super illos repperientur recepisse afflictum dictorum duorum annorum medietatis predictae spectantis ut supra." (09.07. 1425), DAD, Cons. Minus, III, 238v. "Moian Stançich, nunçius speciales domine Catharine, filie Balse, filii condam ducis Cheruoy et uxoris domini Tuertichi Borouinich, ad hoc specialiter missus in Ragusio tam a dicta domina Catharina quam a dicto domino Tuertcho, viro suo [...] confessus fuit et contentus habuisse et recepisse a ser Stefano Sa. de Babalio et sociis camerariis annis presentis, soluentibus pro introitu et integra solutione fructum et omnibus peruentium medie partis pertinentis et spectantis ad ipsam dominam Catharinam de partibus Terrarum Nouarum ipsius domine que fuerit condam ducis Cheruoy pro integra, videlicet, solutione peruentuum ad ipsam pertinentium de parte ipsam tangent de Terris Nouis de toto tempore preterito usque ad millessimum quatringscentissimum vigessimum quartum, yperperos decem et octo et grossos sex, quas idem Moian nuntius predictus confessus est penes se habuisse et recepisse nomine quo supra [...]" (09.07. 1425), DAD, Div. Canc., XLIII, 162v; Kurtović (ur.) 2019, 877. "Captum fuit quia apparet in diuersas cancellariae dio IIIlo martii 1423, quod ser Martolus de Binzola et ser Franchus de Sorgo officii ad afflictum terras Balse filii Ceruoie receperunt pro afflictu unius anni Terrarum Nouarum a ser Marino Ra. de Goze yperperos octo et dimidium et a ser Georgio Dra. De Goze pro afflictu unius anni terrarum quas tenant yperperos decem. Qui denarii veniunt recepti pro anno 1422. Qui ipso ser Martolus et Franchus officii

plaćena je zakupnina od 8,5 i 10 perpera. Iako se navodi kako se radi o Balšininim posjedima, vjerovatno se jedan od ova dva iznosa odnosio i na Hrvojev posjed u Slanom. S obzirom da se godinu kasnije navodi cijena zakupa zemlje u Slanom u istom iznosu, moglo bi se reći da je u prethodnom slučaju 8,5 perpera bila vrijednost isplaćenog zakupa Hrvojevog, a 10 perpera Balšinog posjeda u Primorju. Zakupnici su bili dubrovački vlastelini Marin Gučetić i Đorđe Binčulić.⁵⁰ Najam posjeda u Visočanima za 1423. godinu iznosio je 8 perpera i 3 groša.⁵¹ Cijena je, između ostalog, ovisila o dužini trajanja zakupa. Tvrtko Borovinić je zemlju u Visočanima 1428. godine izdao Marinu Gučetiću u četvorogodišnji zakup po cijeni od 5 perpera.⁵² Ovaj ugovor nije bio do kraja realiziran s obzirom

---

predicti usque ad octo dies proxime futuros debeant ostendere clam rationem ubi soluti fuerunt dicti denarii affictus predicti per ipsos ut supra recepti. Quod si non fecerint teneantur et debeant illos denarios ut supra receptos de suis propriis dare et soluere comuni nostro." Isto. "Captum fuit de absoluendo ser Martolum de Binçola et ser Franchum Bla. de Sorgo, oficiales ad vendendum affictus terrarum vouiude Cheruoe, ab yperperos XVIII grossos sex habitis a ser Georgio Dra. De Goze et ser Marino Ra. De Goçe pro dicta causa, qui non inueniuntur ad introytum et hoc quia ydoneis testium notum fuit dicto Minori consilii quod dicti denarii venerunt ad manus heredium dicti voyuode Cheruoe. Qui denarii apparent recepti in diversis cancelariae die quarto mensis martii 1423." (06.08. 1425), DAD, Cons. Minus, III, 245v.

⁵⁰ "Ser Marino Ra. de Goze, presente et soluenta, confessi et manifesti fuerit ser Marchus de Binzola et ser Franchus de Sorgo offerendi ad affictum terras Balse, filii Creuoye, pro facto unius anni Terrarum Nouarum yperperos octo et dimidio habuisse et recepise a dicto ser Marino". "Ser Georgio de Goze, presente et dante confessi et manifesti fuerit habuisse et recepise ser Marchus de Binzola et ser Franchus de Sorgo offerendi ad affictum terras Balse suprascripti pro facto unius anni terrarum quas ipse ser Georgius habet ad affictum yperperos decem" (04.03. 1423), DAD, Div. Canc., XLII, 115; Kurtović (ur.) 2019, 799–800.

⁵¹ "Ser Theodorus de Prodanello, ser Martolus de Binçola, consilarii Minoris consilii, ex commissione eis data in Minori consilio, confessi fuerunt et contenti nomine et vice dicti Minoris consilii, habuisse et recepisse a ser Georgio Dra. de Goçis yperperos octo et grossos sex pro affictu unius partis et unius quarti tereni positi in Slano quod fuit ducis Cheruoie soluto dicto affictu per totum mensem marti 1424 nunc proxime preteritis et a ser Marino Raph. de Goçis yperperos octo et grossos tres pro affictu unius partis et unius quarti tereni positi in Visocani quod fuit Balse, filii ducis Cheruoie, soluto dicto affictu per totum mensem martii 1424 nunc proxime preteritum. Ex quibus denariis medietatem, videlicet, yperperos octo grossos quatuor paruulum XV dederunt et consignauerunt dicti duo consilarii Rado-ssauo Saborouich, presenti et recipienti vice et nomine [prazan prostor]. Et etiam medietatem deposuerunt in camera comunis Ragusii" (10.04. 1424), DAD, Div. Canc., XLII, 261; Kurtović (ur.) 2019, 835.

⁵² "Ser Marinus, filius ser Michaelis de Resti, tanquam gerens et administrans negocia ipsius patris sui, qui procurator est comitis Tuertchi Borouinich, cui comiti Tuertcho, ut idem ser Marinus asseruit spectant usque ad quatuor annos proxime futuros introitus et redditus possessionum condam ducis Cheruoi, dedit, concessit et locauit, nomine et vice dicti sui patris procuratoris predicti omni modo, via, forma et iura quibus melius potest ad affictum ser Marino ser Ra. de Goze presenti, stipulanti et conducenti, possessionem terrarum dicti condam ducis Cheruoi siue eius filii Balse, que est in Terris Nouis in Visozagna, usque ad quatuor annos proxime futuros pro affictu et nomine affictus yperperorum quinque grossorum soluendorum quolibet anno die XV februarii cuiuslibet anni per dictum conductorem [...]" (18.04. 1428), DAD, Div. Not., XV, 202; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 183–184.

da je u decembru 1429. godine Tvrtko izvjestio Dubrovčane kako je posjede u Slanom i Visočanima ustupio dubrovačkom građaninu i njegovom prijatelju Dobrašinu Tvrdaviću.⁵³ U prethodnom ugovoru ostavljena je klauzula po kojoj se to moglo dogoditi bez nadoknade štete i ispunjenja obaveza interesnih strana.⁵⁴ Obično su Rastići u svojstvu prokuratora imovine Hrvatinića posredovali u najmu posjeda i brinuli se o njegovom iskorištavanju kao i o isplati prihoda vlasnicima. Poznatog dubrovačkog trgovca, ranije spomenutog Dobrašina Veselkovića, zvanog Tvrdavić, jedno vrijeme možemo pratiti kao zakupnika cijelog posjeda.⁵⁵ Potvrda za plaćanje Dorotejinog dijela zakupa sačuvana je za 1433. i 1434. godinu.⁵⁶ Vjerovatno je Dobrašin zakupljene posjede iskorištavao na način da ih je davao u dalje podzakupe ili direktno iznajmljivao obrađivačima. Držao je zakup do 1439. godine kada su se javili određeni problemi oko plaćanja.⁵⁷

⁵³ "[...] Иѡць да зна гпѡтво ваѡе мати властеле крѡ землк наше на Сланомѡ и Височахѡ прѡдасмо приателю нашемѡ Добрашинѡ Тврѡдавикоу граѓанинѡ ваѡемѡ [...]" Стојановић (ur.) 1934, 8-9; Рудић 2014, 61-62.

⁵⁴ "[...] Cum pacto quod si infra dictum terminum quatuor annorum reuocata et sublata feret dicto ser Michaeli de Resti et filiis suis per dictum comitem Tuertchum dicta comisseria et procuratia quod tunc et ipso causa quelibet partium tam conductor quam locator remaneant in libertate sua predicta locationis non obstante [...]" (18.04. 1428), DAD, Div. Not., XV, 202; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 183-184.

⁵⁵ "[...] Dobrassinus Vesseochouch dictus Tuerdaych [...]" (01.04. 1465), DAD, Div. Not., XLVIII, 140-140v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 702.

⁵⁶ "Steffanus, filius Hermie de Grabrorouich, nuntius et procurator done Dorathee, [...] confessus fuit realiter habuisse et recepisse a ser Marino Mi. de Resti et fratribus suis [...] pro introitu possessionem eiusdem quas dixerunt Dobrassin Veselcouich tenere, cuius nomine ipsi de Resti soluentur [...] pro completa solutione anni 1433 [...] Et pro completa solutione anni 1434 [...]" (21.05. 1433), DAD, Div. Not., XVIII, 37v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 228.

⁵⁷ "Stephanus et Thomas [...] procuratores et procuratio nomine nobilis domine Derothee, nate olim Balse filii olim Heruoye ducis de Glasa [...] dederunt, concesserunt et locauerunt ad affictum ser Marino Mi. de Restis [...] ad annos duodecim, [...] omnium terrarum situs ad Terras Nouas jurisdictionis Ragusii que fuerunt dicti olim Heruoye, spectantem et pertinentem ipsius domine Derothee [...] cum pactis, modis et conditionibus infrascriptis, videlicet, quia dictus ser Marinus de Restis conductor, suo et dicto nomine, teneatur et debeat dare et soluere ipsis procuratorio dicto nomine recipere tam pro affittu et affittu nomine dicte medietatis domus et terrarum predictarum quam pro eo quod ipsa domina Derothea habere et exigere debet pro sua medietate a Dobrassino Veselchouich pro annis et terminis octo preteritis et non solutis terrarum jasantium ad Terras Nouas, quas idem Dobrassinus tenet ad affittum vel aliter [...] Dantes proinde ipsi procuratores dicto procuratorio nomine eidem ser Marino suo et dicto nomine stipulanti potestatem plenariam de omni eo quod ipsa domina Derothea habere et exigere potest et debet pro sua medietate a dicto Dobrassino ut preferatur supra ipsum Dobrassinum et eius bona. Ponentes dicto nomine eundem ser Marinum suo et dicto nomine supra in locum proprium dicte domine Derothee quantum est quod eo quod habere debet a dicto Dobrassino ocaxione predicta ut preferatur. Et facientes cum ser Marini suo et dicto nomine stipulanti procuratore in predictas velluti in rem propriam. Ita quod deinceps dictus ser Marinus cum fratribus suis predictis eorum nominibus propriis vigore possint et valleant in iudicio et extra uti et experiri omni et quoconque jure er petente dicte domine Derothee supra ipsum Dobrassinum ocaxione de qua supra fit mentio et petere et exigere ab ipso Dobrassino et in eius

Kako se vidi iz dostupne dokumentacije, Dobrašin nije bio uredan platiša. Rastići su kao skrbnici imovine Hrvojevih nasljednika 1433. i 1434. godine isplatili Doroteji novac od zakupnine posjeda, računajući da će Dobrašin svoje obaveze ispuniti. Međutim, 1439. godine Doroteja šalje pismo i daje potpune ovlasti Marinu Rastiću za potraživanje novca od Dobrašina na ime zakupnine za prethodnih osam godina koju ovaj nije isplatio. Zbog nastale situacije i neredovnog izvršavanja preuzetih obaveza, Rastić je iste godine Dorotejin dio posjeda ponovo ustupio Marinu Gučetiću, ovoga puta na dvanaestogodišnji period za koji je ukupno trebao isplatiti 72 perpera, odnosno 6 perpera godišnje.⁵⁸ Rastići se kao upravitelji zemlje u Visočanima u dokumentima navode i u 16. stoljeću.⁵⁹ Iz dostupnog izvornog materijala teško je reći da li je Dobrašin tridesetih godina, kada je, po svemu sudeći, zakupljivao cjelokupne posjede Hrvatinića u Primorju, kasnio sa isplatama prema Tvrtku Boroviniću za dio koji je pripadao njegovoj supruzi Katarini. Na tom mjestu, za razliku od Dorotejinog dijela kojeg je izgubio, Dobrašina pratimo kao aktivnog zakupnika i kasnije. Sredinom 1444. godine isplatio je sva zaostala dugovanja Ivanu Boroviniću utvrđujući i novi ugovor o petnaestogodišnjem zakupu. Ovoga puta umjesto novčane isplate, Dobrašin je zakup trebao kompenzirati izgradnjom kuće i zasađivanjem voćnjaka. Ugovorne strane su se dalje obavezale kako će u slučaju da Ivan odluči oduzeti posjede prije utvrđenog roka biti dužan isplatiti troškove izgradnje kuće i prihode od plodova sa voćnjaka. Po svemu sudeći, računalo se na Dobrašinov duži

bonis totum in quicquid dicta domina Derothea pro dictum sua medietate habere et exigere potet et debet ocaxione terrarum predictarum quas idem Dobrassinus tenet ut prefertur [...]” (25.04. 1439), DAD, Div. Not., XXIII, 43v-44; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 344–345.

⁵⁸ *“Ser Marinus Mi. de Restis suprascriptus pro se et fratribus suis ex certa sciencia dedit, concessit et locavit ad affectum ser Marino Ra. de Goze, presenti et conducenti pro se et suis heredibus ac successoribus usque ad annos duodecim proxime futuros, inceptos die primo instantis mensis aprilis omnes illas terras quas die ista conduxit ad affectum a procuratorum domine Derothee, olim Balse filli condam Cheruioye ducis de Glassa suprascripte, positis ad Terras Nouas et de quibus supra sit mentio in suprascripta locatione proxima, cum omnibus juribus et pertinentis suis ad ipsas terras sibi locatas, habendum, tenendum, gaudendum, possidendum et usufructandum et fructus et redditus in se habendum et recipiendum durante tempore presentis locationis. Et pro affectu, redditu et recognitione quarum terrarum scriptarum dictus ser Marinus Ra. de Goze conductor super se et bona sua dare et soluere promisit dicto ser Marino de Restis locatori annuatim, videlicet, omni et singulo anno yperperos sex usque ad complementum dictorum XII annorum [...]” (25.04. 1439), DAD, Div. Not., XXIII, 44. Kurtović, Peco (ur.) 2021, 345–346.*

⁵⁹ *[...] locavit se ad pensione et affectum, concessit nobilibus viris ser Orsato, ser Andree et ser Michaeli fratribus, filiis quondam ser Bartholomei Johannis de Restis de Ragusio, presentibus et conducentibus medietatem totius domus posite in Ragusio in qua habitant dicti fratres conductores et omnes terras positas in Terris Nouis in Vissozagne, quas similiter ad presens tenent dicti fratres conductores [...]” (30.05. 1524), DAD, Div. Not., XCVIII, 51v; Kurtović, Peco (ur.) 2021, 1174.*

zakupnički angažman s obzirom na odredbu prema kojoj je i nakon petnaestogodišnjeg zakupa Dobrašin mogao zadržati spomenutu kuću koju bi zakupodavac mogao otkupiti tek uz njegov pristanak.⁶⁰

S obzirom na prethodno predstavljene novčane vrijednosti može se zaključiti da se pojedinačna cijena zakupnine zemlje u Slanom i u Visočanima kretala do 2 dukata na godišnjem nivou. Tako bi u onim računima koji su podrazumijevali isplatu zakupnine za kuću u Dubrovniku i zemlje u Primorju u istom plaćanju, do oko 20% iznosa otpadalo na zakup posjeda. U suštini, što je vremenski period zaključenog ugovora bio duži, to je i cijena najma bila povoljnija.

Umjesto zaključka

Bosanski knez Tvrtko Borovinić, po svemu sudeći, nije stekao vlastitu kuću u Dubrovniku, iako su pojedine historiografske interpretacije, kao i određeni elementi izvorne građe, povremeno sugerirali suprotno. Njegova aktivna uloga u upravljanju nasljedstvom koje je pripalo njegovoj supruzi Katarini, unuci Hrvoja Vukčića, te ovlasti koje je uživao od strane sestara, stvorili su privid da je bio stvarni vlasnik. Međutim, analiza izvora pokazuje da je Borovinić djelovao prvenstveno kao korisnik i upravitelj imovine, a ne njen vlasnik. Kuća Hrvatinića bila je predmet zakupa, a zakupnina se dijelila između Katarine i njene sestre Doroteje u jednakim iznosima, da bi u jednom trenutku prihod koji je pripadao Katarini postao gotovo dvostruko veći. Takav odnos zadržao se i u kasnijem razdoblju, sve do početka 17. stoljeća, iako razlozi za tu disproporciju ostaju nepoznati. Hrvatinići su, osim kuće, posjedovali i zemljišta u dubrovačkom Primorju, Hrvoje u Slanom, a njegov sin Balša u Visočanima, koja su također izdavana pod zakup, najčešće uz kuću, po prosječnoj cijeni od oko dva dukata godišnje.

⁶⁰ (18.06. 1444), DAD, Div. Not., XXVIII, 12v-13.

Summary

Real Estate of Bosnian Nobles in Ragusa: Some Issues Concerning the House and Landed Property of the Hrvatinić

Tvrtko Borovinić most likely did not own a house in Ragusa, despite occasional historiographical claims to the contrary. His involvement in managing the inheritance of his wife Katarina, granddaughter of Hrvoje Vukčić, created an impression of ownership that is not supported by the sources. The evidence indicates that he acted primarily as an administrator and usufructuary, while the Hrvatinić house remained leased property, with rental income divided between Katarina and her sister Doroteja, later disproportionately in Katarina's favour. This arrangement persisted into the early seventeenth century. The Hrvatinići also owned leased landed estates in Primorje, rented together with the house for an average annual sum of about two ducats.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI

Državni arhiv u Dubrovniku (DAD)

- Fond: Acta Consilii Rogatorum (Cons. Rog.)
- Fond: Acta Minoris Consilii (Cons. Minus)
- Fond: Diversa Cancellariae (Div. Canc.)
- Fond: Diversa Notariae (Div. Not.)
- Fond: Procura Notariae (Proc. Not.)
- Fond: Reformationes (Ref.)
- Fond: Testamenta Notariae (Test. Not.)
- Kurtović, E. (ur.) 2019. *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne: ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341-1526*. Sarajevo: Institut za historiju i Historijski arhiv.
- Kurtović, E, Peco, A. (ur.) 2021, *Izvori sa historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga notarijata Državnog arhiva u Dubrovniku 1370-1529)*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Bošnjački institut – Fonfacija Adila Zulfikarpašića, Historijski arhiv Sarajevo.
- Рудић, С. 2014. Ћирилички документи породице Боровинић, Грађа о прошлости Босне 7: 59-72.
- Стојановић, Љ. 1929, *Старе српске повеље и писма I*. Београд – Ср. Карловци: Српска краљевска академија.
- Стојановић, Љ. 1934, *Старе српске повеље и писма II*. Београд – Ср. Карловци: Српска краљевска академија.
- Truhelka, Č. 1911. Tursko-slovjenski spomenici dubrovačke arhive, *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 23: 1-162, 303-315, 437-484.

LITERATURA

- Čošković, P. 1996. Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić, *Croatica Christiana periodica* 37: 57-81.
- Динић, М. 1935. Три ћириловска писма из 1447. године, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* 15, 166-169.

- Kapetanić, N. 2024. *Sve dubrovačke granice. Povijesni Atlas Dubrovačke replublike sa sto zemljovida*. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine.
- Kurtović, E. 2009. *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*. Sarajevo: Institut za istoriju.
- Kurtović, E. 2010. *Iz historije bankarstva Bosne i Dubrovnika u srednjem vijeku (Ulaganje novca na dobit)*. Beograd: Istorijski institut.
- Lučić, J. 1968. Stjecanje, dioba i borba za očuvanje dubrovačkog primorja 1399-1405, *Arhivski vjesnik* 11-12, 99-201.
- Мијушковић, Ј. 1961. Хумска властеоска породица Санковићи, *Историјски часопис* 11, 17-54.
- Рудић, С. 2003. Боровинићи – властеоска породица из источне Босне. У: Васић, М. Кузмановић, Р. (ur.), *Земља Павловића. Средњи вијек и период турске владавине*, Бања Лука – Српско Сарајево: Академија наука и умјетности Републике Српске, 264-273.
- Рудић, С. 2008. О кући Хрвоја Вукчића Хрватинића у Дубровнику, *Историјски часопис* 56: 353-369.
- Рудић, С. 2021. *Босанска властела у XV веку просопографска студија*. Београд – Бања Лука: Историски институт Београд, Универзитет у Бањој Луци, Центар за напредне средњовековне студије.
- Zilić, A. 2021. *Radivojevići – Vlatkovići vlastela Humske zemlje i Krajine*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju.
- Živković, P. 1980. Kreditno-trgovačke veze Braila Tezalovića sa Dubrovčanima, *Zgodovinski časopis* 34: 299-311.